

Kolozsvári Szervátiusz Tibor a XX. és immár a XXI. század magyar és európai szobrászatának egyik legkiemelkedőbb alakja. Erdélyben, Kolozsváron született 1930-ban, ott tanult, s a kényszerű áttelepülés után a mai Magyarországon készült művei még mindig Erdélyből táplálkoznak. Művészete erdélyi, magyar és egyetemes gondolatokat fogalmaz meg, keresi a választ a Kárpát-medence népeinek sorskérdéseire, "Azt tartom alkotásnak - vallja, ha a művész nemcsak kísérletezik, de teremt: világot magnak, s ehhez megfelelő formát. Ha létrehoz eddig nem létezett új valóságokat. Ha szellemi erejét az anyagra tudja kényszeríteni. Ha az anyag kénytelen egy egész nép feszültségeit, az egész emberiség sorsát magába zárni és örökké hordozni."

*****

Gellai Mária - Knauer József

Czárán Gyula és a Bihari Nemzeti Park

A természetvédelem fogalmához, elsősorban állatfajok, vagy őserdőnek tekintett erdőségek oltalmazása révén, kezdettől kapcsolódott területek védelme. Európában - elsősorban Németországban, Olaszországban és Oroszországban - ez eleinte jelentős és gazdag személyiségek (pl. az olasz király) jóvoltából valósult meg, akik egyes birtokaikat nyilvánították valamilyen szempontból védettnek. Területek, lelőhelyek védelme a szaporodó természetvédelmi egyesületek, társaságok céljai közé is bekerült, a századforduló táján pedig sok európai államban a törvénykezés tárgyává is vált. Mintául vagy ihletőül többnyire az 1872. évi észak-amerikai természetvédelmi törvény szolgált.

Magyarországon is erdővédelemmel kapcsolatos az első joghatályos intézkedés: az 1879. évi erdőtörvény a magas hegyek meredek vagy kögörgeteges részein tenyésző erdők fokozott védelméről írja elő, mivel ezek pótlása, újratelepítése gyakorlatilag kivihetetlen volt.

A területi védelem itt-ott földtani és felszínalaktani szempontból érdekes objektumokra is kiterjedt. Hazánkban már 1880-ban megnyilvánult ez a törekvés: a *Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XX.* vándorgyűlésén Szontagh Tamás, a M. Kir. Földtani Intézet geológusa javasolta a somoskői "bazaltoszlopkúp" védelmét.

A századfordulót követően a területi természetvédelem ügye, nemzeti parkok alapítását szorgalmazva, a szélesebb közvélemény elé is kikerült, elsősorban Sajó Károly újságíró révén (1905). A kérdésben Lass Sándor újságíró, Papp Károly geológus, Déchy Mór földrajztudós, világhírű Kaukázus-kutató is megnyilatkozott.

A védelemre érdemes területekre, az erdőtörvény értelmében, a hatóságoknak is ki kellett terjeszteniük a figyelmüket. A kérdés szerepelt a tisztviselők továbbképzését szolgáló állam- és jogtudományi tanfolyamokon is, előadója Szontagh Tamás volt, ekkor a *Földtani Intézet* igazgatóhelyettese. Szontagh 1887-től csaknem minden évben a Bihar-hegységben végzett földtani térképezést, így a terület egyik legjobb ismerőjének számított. A tapasztalatait természetvédelmi szempontból összefoglaló előadásait 1914-ben nyomtatásban is közreadta. Ebben a nemzeti parkok létesítése kapcsán így ír: "Ha azonban igazán célt akarunk érni, úgy igen fontos a hely jó és szerencsés megválasztása. Én ilyen védendő és elzárt területnek a nagy Biharhegység központi területét tartom legalkalmasabbnak. E remek szép hegység majdnem az ország közepén fekszik. Minden oldalról hozzáférhető. Természeti szépségekben pedig bizonyára nincsen párja.

A természeti szépségeikért rajongó, nagy műveltségű és sokat utazott Czárán Gyula seprősi birtokos élete javát, tekintélyes jövedelmét ennek a hegység kultuszának szentelte. Magassági és meteorológiai viszonyai, gazdag állat- és növényvilága, rejtélyes hidrológiája, barlangjai és páratlanul szép tájképei, végül egész környezete és annak ritkaságai és szépségei is állításom mellett bizonyítanak. Idővel tanulmányozó és kísérleti állomásokkal lehetne a zárt területet kiegészíteni, talán a pusztuló Rézbánya községben, a Nagy-Bihar mintegy 2000 méter magas aljában."

Szontagh választását nagyban befolyásolta, hogy a hegység a geológia mellett földrajzi, barlangtani, vízrajzi és turisztikai szempontból is kiemelkedő részletességgel volt feltárva (ismertség és turistautakkal

való ellátottság tekintetében a Magas-Tátra után legjobbnak tartották), amiben Czárának oroszlánrésze volt. Czárán 1880-tól turistaként, 1890 és 1905 között szinte hivatásos földrajzkutatóként tevékenykedett. A természeti szépség vonzotta, de felkészültsége megfelelt a barlangok, források feltérképezéséhez, amelyet elismerte Szádeczky Gyula kolozsvári geológus professzor is, de tanult a selmeci bányászati akadémián is. Nem véletlen, hogy nekrológját *Papp Károly* budapesti geológus professzor írta, aki kutatói érdemei mellett emberi tulajdonságait, kivált önzetlenségét és segítőkészségét is méltatta. Czárán - "Bihar grófja" - nagyrészt saját pénzéből fedezte kutatásait, számos turistaút jelzését, sőt létesítését, *Biharfüred* térségéről írt (elképesztően pontos és részletes) útikalauzát, de jutott belőle a szegényeknek is.

A menyházai temetőbe vezető utolsó útjára, 1906. január 8-án, a rokonok és barátok mellett sok száz környékbeli földműves és pásztor is elkísérte.

Irodalom: *Papp K. 1906: Czárán Gyula 1847-1906 - Turisták Lapja XVI-IL, Sajó K. 1905, Őstermesztet kincseinek megmentése - Természettudományi Közlöny 37. 436. 705. old., Szontagh T. 1914: A természeti ritkaságok és szépségeik védelme, gondozása. Nemzeti park. A III. Állam- és jogtudományi tanfolyam előadásai 565-572. old. Pallas, Bp.*

*****

Olvasói levél

Kedves Júlia!

Nagyon hálás vagyok, hogy gondolsz ránk és rendszeresen küldöd az Örmény lapokat. Nagy volt a meglepetésünk, amikor a decemberi számban a saját leveletem láttam publikálva. Kaptam is visszajelzést a magyarországi rokonoktól azonnal, hiszen nekik is jár ott a lap. Valóban segít nekünk a gyökerekre visszagondolni, felidézni. Édesanyám is természetesen olvassa a lapot, az ismerős nevek hallatán mesél és emlékezik a régiekre. Ő rettegi születésű, nagyapámnak és családjának ott volt vegyeskereskedés üzlete, s éppen olvastuk a lapban, hogy ott is 32 örményt tartottak számon. Soroljuk ilyenkor a neveket (*Zabulik, Leon, Osztian, Tömlő, Návay...* stb.), de sajnos sokról már csak síremlék tanúskodik a rettegi temetőben. Désen sok emberhez eljuttatom a lapot, akár örmény származású, akár csak érdeklődik, vagy tisztelettel van az örmények iránt. Itt is elfogyogattak már az örmények, nemrég temettük Szamosújvárra az egyik kedves örmény nénit, akivel mindig 'örménykedtünk', Bulbuk Máriát, s akkor ismét volt alkalmam végignézni az örmények sírjait...

Kovrig Annamária (Dés)

*****

A marosvásárhelyi örmény-magyar közösség gyermekrova

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek* füzetek 2006 decemberi számában *Várady Mária* tollából értesültünk arról, hogy 2006. november 22-én bemutatták az *Erdélyi örmények nyomában* című kiadványt *Marosvásárhelyen*. A Kultúrpalota Kistermében összegyűlt népes érdeklődő láttán ismertük fel, hogy él még a marosvásárhelyi örmény-magyarokban az ősök megismerésének vágya, és sokakat érdekel a magyarokéhoz hasonló történelmi kisebbség sorsa. Ugyanitt döbentünk rá arra is, hogy Vásárhely, ahová az elmúlt századokban örmény kereskedők népes serege költözött (amit leginkább a katolikus temető örmény sírkövei bizonyítanak), ma több örmény-magyar leszármazottnak ad otthont. Vásárhelyen több örmény származású él, mint némely hagyományos erdélyi örmény helységben.

Az erdélyi örmény-magyarok hiába élnek kétszeres kisebbségben, származástudatuk mindenhol elevenen él. Fontos tehát megerősödni ebben a tudatban, de ugyanakkor az is fontos, hogy a jövő nemzedék is megismerje gyökereit. Legfontosabbnak azt tartjuk, hogy lehetőséget teremtsünk erre. Ezért a 2007-es évben minden hónapban örmény történelmi hősök és nagyobb események kapcsán ízelítőt adunk az ősök történelméből, elsősorban gyermekek számára. De úgy érezzük, hogy egy ilyen egyszerű történelemóra talán a felnőtteknek sem árt... Mi tehát a teendő?

Kedves Szülők és Nagyszülők! Arra kérünk Benneteket, hogy hónapról hónapra, amikor kezetekbe veszitek a "Gyökereket", hívjátok fel gyermekeitek, unokáitok figyelmét erre a rovatra, s ha nem értik, magyarázzátok el nekik fontosságát.

Kedves Gyermek! Nektek igazán megéri elolvasni és megismerni a szép történeteket, amelyek hatalmas örmény királyokról, csodaszép királykisasszonyokról, véres háborúkról szólnak. És miért éri meg megismerni őket? Mert minden történet végén találtok egy kérdést, amelyet ha megválaszoltok és elküldötök postán vagy email-en, év végén a legjobb, legszebb válaszokat kisorsoljuk közületek. A három nyertes csodálatos ajándékokban részesül.

A cím tehát a következő: *Dr. Puskás Attila*, Str. Busuiocului 4/C/48 , RO-540535 Tirgu Mures/ Románia, e-mail cím: pattila001@yahoo.it Várjuk leveleiteket!

Dr. Puskás Attila,
a Marosvásárhelyi Örmény Kulturális Egyesület nevében

Haik

Az örmény nemzet atyja a hős Haik. A történészek azt mondják: szép, nagy és erős ember volt. Kedves szemei kiemelték kellemes vonásait, amelyeket göndör haja keretezett be.

1. *Ki volt Haik?*

(Folytatjuk)

*****

Zsiday-Galgóczi Krisztina

Rendhagyó pincetest Örményországban, Hajastanban Borok és emberek a civilizáció bölcsőjéből

2. rész

Vitis Vinifera Silvestris - Az Ősszőlő

Több mint 500-féle helyi szőlőfajta létezik ebben az országban. Különböző vizsgálatok kimutatták, hogy a világban fellelhető mai fajták ezekről származnak - mondja *Haroutunian*. 6-7000 éves, bizonyíthatóan bortárolásra szolgáló edények maradványait is megtalálták az országban, valamint az összehasonlító nyelvészet is azt mutatja, hogy a szőlőhöz és borkészítéshez tartozó kifejezések az örmény szóhasználatból kerültek át a környező és távolabbi népek nyelvezetébe. Vendéglátónk egy agyag amforához lép. I. e. 3000 évvel jött létre az első örmény állam, Hajasa néven. Ez a borosedény ebből az időből származik. Bámulatos. Mesélőnk közvetlenül bánik mind az amforákkal, mind velünk. A következő örmény állam i. e. 2000 évvel alakult meg, Nairi néven. Hat asszír tábla tesz említést a nairi borokról, szőlőkről. A harmadik állam, Urartu i. e. 1000-ben született meg. Egy ember nagyságú amforához lépünk. A szőlő és a bor a gazdaság alappillérei voltak. A lelet Karmin Blurból, a Vörös Sírból származik, ahol 450 ilyen amforát találtak, amelyek közül sok hermetikusan volt lezárva, így az ebben talált szőlőmagok lehetővé tették a fajtavizsgálatot. Ennek alapján bizonyítható, hogy a ma Örményországban termesztett szőlők ezekkel azonosak. Gondoljanak bele, ugyanazt az ízt élvezhetik a szőlőt kóstolva, a bort ízelve, mint például az asszírok... Az edények egy részét az épületfalakon kívül lelték meg a régészek. Mivel a borokat nagy tételben, messzire, 7-8 hónapos utazási idővel kellett sivatagokon átszállítani, a régi urartui borászok különös technikát eszeltek ki. Télen a borokat tartalmazó amforákat a szabad ég alatt tárolták. Reggelente összegyűjtötték a tetejéről a jeget, ily módon csökkent az ital víztartalma, nőtt a sava, és ként is adtak a borhoz, hogy egyensúlyban tartsa.

Vodka és bor békésen együtt

Grandiózus portálon lépünk be, és haladunk felfelé az igazgatóhoz. Ő ünnepélyes mozdulattal visszainvitál minket a kertbe, ahol esküvői bőséggel terített asztal vár ránk. Roskadásig gyümölcs, üdítő,